

3350.01 – “Daşıma proseslərinin idarə edilməsi”

1. ÜMUMİ QAYDALAR

1.1. Proqram haqqında ümumi məlumat

3350.01 – “Daşıma proseslərinin idarə edilməsi” ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktoranturaya qəbul imtahanının proqramı bakalavriat və magistratura səviyyəsində fənlərinin proqramları əsasında tərtib edilmişdir.

Proqram Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Ali təhsilin doktorantura səviyyəsi üzrə ixtisasların Təsnifatı" haqqında 15 mart 2012-ci il tarixli, 65 nömrəli qərarı əsasında təsdiq edilmiş 3350.01 – “Daşıma proseslərinin idarə edilməsi” ixtisasının pasportuna uyğun tərtib edilmişdir.

1.2. Fəlsəfə doktoru proqramı üzrə qəbul imtahanının keçirilməsinin məqsədi

3350.01 – “Daşıma proseslərinin idarə edilməsi” ixtisasından fəlsəfə doktoru proqramı üzrə qəbul imtahanı həmin ixtisas üzrə doktoranturaya qəbul olmaq istəyən iddiaçının nəqliyyat prosesinin təşkili, nəqliyyat-logistik və nəqliyyatda servis proseslərinin təşkili və idarə olunması, nəqliyyat ekspedisiya işlərinin və onunla əlaqədar sənədləşmənin aparılması, nəqliyyat proseslərinin modelləşdirilməsi, müxtəlif nəqliyyat növlərinin qarşılıqlı işinin təşkili və idarə edilməsi ilə əlaqədar olan bilik səviyyəsini qiymətləndirmək məqsədi ilə aparılır.

1.3. İmtahan verənin bilik səviyyəsinə qoyulan tələblər

İmtahan verən 3350.01 – “Daşıma proseslərinin idarə edilməsi” ixtisasının pasportuna uyğun olaraq aşağıdakı sahələrdə elmi-tədqiqatlar aparmaq üçün lazımi biliklərə malik olmalıdır:

- Daşıma prosesində meydana çıxan problemlərin qiymətləndirilməsi, qarşıya çıxan biləcək dəyişikliklərin proqnozlaşdırılması, daşıma prosesinin təşkili ilə əlaqədar tədbirlər planının işlənilib hazırlanması ilə əlaqədar müasir üsulların tətbiqi;
- Nəqliyyat prosesinin logistik sisteminin təkmilləşdirilməsi və müxtəlif alternativlərin müqayisəli təhlili vasitəsilə elmi əsaslandırılması;

- Nəqliyyat şəbəkəsində modelləşdirmə və optimal marşrut sxemlərinin işlənilib hazırlanması və əsaslandırılması;
- Sərnişinlərə və yük sahiblərinə göstərilən daşıma xidmətlərinin keyfiyyət göstəriciləri qiymətləndirilməsi texnologiyalarının işlənilib hazırlanması və tətbiqi məsələsi;
- Daşıma prosesində optimal idarəetmə prinsiplərinin seçilməsi, daşıma üçün nəqliyyat növü və daşıma variantlarının seçilməsində yeni üsul və metodların işlənilib hazırlanması.

2. PROQRAMIN MƏZMUNU

2.1. Nəqliyyat logistikası Nəqliyyat fəaliyyətinin logistik aspektləri. Nəqliyyat servisi və onun xüsusiyyətləri. Ayrı-ayrı nəqliyyat-logistik sistemlərin xüsusiyyətləri və onların qarşılıqlı fəaliyyətləri. Yükdəşimaların növləri və texnoloji sxemləri. Nəqliyyat sistemlərinin informasiya təminatı. Nəqliyyat logistikasında multimodal daşımalardan təşkil. Tara və qablaşdırmanın logistik aspektləri. Nəqliyyat sistemlərində ehtiyatlar. Nəqliyyat logistikasında anbarların əsas funksiyaları. Logistika nəqliyyat sistemlərinin təminatı, layihələndirilməsi və idarə edilməsi. Nəqliyyat logistikasında sərnişin daşımaları. Nəqliyyat logistikasında sığorta və gömrük işinin xüsusiyyətləri. Nəqliyyat logistikasında tariflərin qurulması prinsipləri. Nəqliyyat logistikasında beynəlxalq nəqliyyat dəhlizləri.

2.2. Logistikanın əsasları

Logistikanın inkişafının qısa tarixi. Logistika anlayışının tərif. Material axınlarının idarə edilməsində logistik yanaşmanın xüsusiyyətləri. Logistikanın inkişafını şərtləndirən əsas amillər. İqtisadiyyatda logistikanın inkişaf mərhələləri. Logistikadan istifadənin iqtisadi səmərəliliyi. Logistikanın konseptual əsasları. İqtisadiyyatda material axınlarının idarə edilməsi prosesinin iştirakçıları və onların logistik funksiyaları. Logistikanın marketing, maliyyə və istehsalın planlaşdırılması ilə qarşılıqlı funksional əlaqəsi. Material axını anlayışı. material axınlarının növləri. material axının hərəkətinin müxtəlif mərhələlərində logistika əməliyyatları. Sistem anlayışı. logistikada sistem anlayışı. logistik sistemlərinin növləri. Logistika vəzifələrinin yerinə yetirilməsi metodlarının ümumi xarakteristikası. Logistikada modelləşdirmə. Sistemli yanaşma. Material axının təşkilinə klassik və sistemli yanaşmaya nümunə. İstehsal logistikası. Bölüşdürücü

logistika. Nəqliyyat logistikası. İnformasiya logistikası. Tədarük logistikasının mahiyyəti və vəzifələri. Logistikanın tətbiqi şəraitində müəssisədə təchizat xidməti. istehsal etmək və ya almaq vəzifəsi. Malgöndərənlərin seçilməsi vəzifəsi. İstehsal logistikası anlayışı və konsepsiyası. daxili istehsal sistemləri çərçivəsində material axınlarının idarə edilməsi üsulları. İstehsal sistemlərinin keyfiyyət və kəmiyyət elastikliyi. istehsal müəssisəsində material axınlarının idarə edilməsində logistik yanaşma və tətbiqinin səmərəliliyi. Bölüşdürücü logistikasının mahiyyəti və vəzifələri. Bölüşdürücü logistika və tədarük logistikası. Logistik kanallar və logistika zəncirləri. malların logistik cəhətdən təşkil edilmiş bölüşdürmə sistemində misal. Logistika informasiya axınları. Logistika informasiya sistemləri. Logistika malların ştrix-kodlarının avtomatlaşdırılmış eyniləşdirilməsi texnologiyalarından istifadə. Material ehtiyatı anlayışı. Ehtiyatların yaranma səbəbləri. Material ehtiyatlarının növləri. Sifariş edilən partiyaların optimal həcmi müəyyən edilməsi. Anbarlar, onların funksiyaları. Anbar əməliyyatlarının qısa xarakteristikası. Yük vahidi-logistikanın elementi kimi. Dünya iqtisadiyyatında logistika. Beynəlxalq logistikanın obyektləri. Beynəlxalq logistikada global nəqliyyat kommunikasiyaları.

2.3. Vahid nəqliyyat sistemi

Nəqliyyat sistemi məfumu, onun strukturu və vahid nəqliyyat sistemi konsepsiyası. Nəqliyyat anlayışı, onun əsas xüsusiyyətləri və funksiyaları. Nəqliyyat fəaliyyətinin iqtisadi modelləşdirilməsi. Nəqliyyat sisteminin mənfəəti, vergi səmərəliliyi. Nəqliyyat növlərinin texniki-iqtisadi xarakteristikaları, iş göstəriciləri və onların xüsusiyyətləri. Nəqliyyat təminatlığı və optimallığı göstəriciləri. Nəqliyyat növlərinin texniki-iqtisadi xarakteristikaları, iş göstəriciləri və onların xüsusiyyətləri. Dəmir yolu nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Avtomobil nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Nəqliyyat növlərinin texniki-iqtisadi xarakteristikaları, iş göstəriciləri və onların xüsusiyyətləri. Dəniz nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Daxili su nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Hava nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Boru nəqliyyatı, onun xüsusiyyətləri və əsas göstəriciləri. Nəqliyyatın xüsusişədirilmiş və qeyri-ənənəvi növləri, onların xarakteristikaları və inkişaf problemləri. Şəhər və şəhəratrafı nəqliyyat, onun təşkil və idarə olunmasının əsas xüsusiyyətləri. Sənaye nəqliyyatı. Sənişinlərə və yüklərə göstərilən nəqliyyat xidmətlərinin keyfiyyət göstəriciləri. Nəqliyyat növlərinin seçilməsinin prinsip və metodları. Nəqliyyatda daşımların planlaşdırılması və marketinqi. Strateji və taktiki planlaşdırma keçid. Strateji marketinq və strateji menecmentin formalaşması.

Nəqliyyat sisteminin gəlirləri. Nəqliyyatda xərclər və tariflər. Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat sistemi, onun inkişaf istiqamətləri və prioritetləri. Nəqliyyatda hüquqi münasibətlər. Azərbaycan Respublikası daxilində daşımaların təşkili və bu sahəni tənzimləyən normativ hüquqi baza. Nəqliyyat sahəsində mövcud beynəlxalq təşkilatlar və nəqliyyatın idarə olunmasında onların rolu. Nəqliyyat sistemində global yanaşma – beynəlxalq səviyyədə daşımaların təşkili və bu sahəni tənzimləyən normativ hüquqi baza. Nəqliyyat sisteminin təşkili və idarə olunmasının müasir formaları – intellektual nəqliyyat sistemləri, onların strukturu, funksiyaları və iş texnologiyası/prinsipləri. Müxtəlif nəqliyyat növlərinin səmərəliliyinin və rəqəbatqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi yolları.

2.4. Daşımaların təşkili və idarə edilməsi

Hava nəqliyyatında əsas beynəlxalq konvensiyalar. Hava nəqliyyatında mövcud olan əsas termin və anlayışlar. Hava daşımaları müqaviləsi və daşıma sənədləri. Hava nəqliyyatında sərnəşin daşımalarının təşkili. Sərnəşin bileti. Avianəqliyyat məhsulunun satışının avtomatlaşdırılmış, təxsisetmə sistemləri (Qabriel, Amadeus, Qalileo və s). Xüsusi qayda tələb olunan sərnəşin daşımalarının təşkili. Baqaj, növləri və daşıma qaydaları. Hava nəqliyyatında yük daşımalarının təşkili. Yük kompleksləri və onların sinifləri. Yük qaiməsi. Yükün çəkilməsi. Yüklərin nişanlanması, bağlanması. Yükün qiymətinin elan edilməsi. Yüklərin konteyner və paketlərdə daşınması. Xüsusi yüklərin daşınması. Avtomobil nəqliyyatında daşımaların təşkili və idarə edilməsi. Yük daşımalarının təşkilinin əsasları. Daşıma və nəqliyyat prosesləri, onların alt sistemləri və xarakteristikaları haqqında əsas anlayışlar. Yüklərin nəql etdirilməsi prosesinə hazırlıq. Daşımaların təşkili xidməti. Avtomobillərin hərəkətinin təşkili. Hərəkət marşrutları, onların növləri. Nəqliyyat vasitələrin parkdan çıxışının təşkili. Daşıma planlarının yerinə yetirilməsinə nəzarət. Hərəkət tərkibinin xətdə işinin təşkili. Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnəşin daşımalarının xüsusiyyətləri. Əhaliyə zəmanətli xidmət sistemi. Şəhərlərdə sərnəşin daşımalarının xüsusiyyətləri. Əhəlinin nəqliyyat hərəkətliyi. Avtonəqliyyat vasitələrin xarakteristikaları. Yük və sərnəşin avtonəqliyyatı vasitələrin təsnifatı. Dəmir yolu nəqliyyatında daşımaların təşkili və idarə edilməsi. Dəmir yolunda bölmə məntəqələri. Dəmir yolu bölmə məntəqələri. Dəmir yolu stansiyalarının təyinatı, təsnifatı və işinin təşkili. Yük və sərnəşin qatarların hərəkət ölçüləri. Göndəriş marşrutlarının planlaşdırılması. Müxtəlif kateqoriyalı qatarların təşkili. Dəmir yolu qovşaqlarının işinin təşkili. Qovşaqda stansiyaların ixtisaslaşdırılması. Sərnəşin daşımaların təşkili. Sərnəşin stansiyasının iş texnologiyası. Vağzalların işinin texnoloji prosesi. Sərnəşin qatarlarının

hərəkət qrafiki. Dəmir yolu nəqliyyatının texniki-istismar qaydaları. Dəmir yolu nəqliyyatında stansiyanın texnoloji iş prosesi. Dəniz nəqliyyatında daşımaların təşkili və idarə olunması. Dəniz nəqliyyatının maddi-texniki bazası. Dəniz nəqliyyatı gəmilərinin təsnifatı və texniki istismar xarakteristikaları. Dəniz limanlarının təsnifatı və texniki istismar xarakteristikaları. Limanın iş göstəriciləri. Donanmanın işinin göstəricilər sistemi, kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri. Gəminin və donanmanın daşıma qabiliyyəti. Limanlarda gəmilərin yükləmə-boşalma texnologiyası. Nəqliyyat–texnoloji sistemləri və onların inkişaf istiqamətləri. Dəniz nəqliyyatında daşımaların təşkili və idarə olunması. Dəniz nəqliyyatının maddi-texniki bazası. Dəniz nəqliyyatı gəmilərinin təsnifatı və texniki istismar xarakteristikaları. Dəniz limanlarının təsnifatı və texniki-istismar xarakteristikaları. Limanın iş göstəriciləri. Donanmanın işinin göstəricilər sistemi, kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri. Gəminin və donanmanın daşıma qabiliyyəti. Limanlarda gəmilərin yükləmə-boşaltma texnologiyası. Nəqliyyat –texnoloji sistemləri və onların inkişaf istiqamətləri. Dəniz vağzallarında və gəmilərinin hərəkət cədvəlləri. Dəniz nəqliyyatında idarəetmə sisteminin təşkilatı strukturu.

2.5. Nəqliyyat-ekspedisiya işlərinin təşkili

Nəqliyyat-ekspedisiya və nəqliyyatda servis işləri barədə ümumi məlumat. Nəqliyyat-ekspedisiya və nəqliyyatda servis şirkətləri. Yüklə daşımalarında iştirak edən tərəflər. Yükgöndərən, yükalan və onların funksiyaları. Kodlaşdırma və dekodlaşdırma. Yüklə daşınmaya qəbul edilməsi. Yükgöndərənin məsuliyyəti. Daşıyıcının məsuliyyəti. İddia və hərəkətlərin son müddəti. Daşıyıcının yoxlama hüququ. Yükgöndərənin sənədləşdirməsi. Daşıma üçün təlimat. Yükgöndərənin təlimat məktubu. Prefiks nömrələri. ABŞ dövlət nəqliyyat qaiməsi. Digər sənədləşdirmələr. Yüklərin anbara qəbulu. Yüklə qablaşdırılması və markalanması. Ödəmə formaları. Yüklə partiyasının daşınma üçün hazır olması. Qəbul zamanı məhdudiyyətlər. Yüklə növünə görə məhdudiyyətlər. Xüsusi yüklərin qəbul şərtləri. Canlı heyvanlar. Silahlar, döyüş sursatları və müharibə materialları. Təhlükəli yüklə. İnsan qalıqları. Tarasız hesablayıcı maşınlar və metalkonstruksiya. Tez xarab olan məhsullar. Şəxsi əşyalar-müşayiət olunmayan baqaj. Kəskin iyli yüklə. Qiymətli yüklə. Avtomobillər. Nəm yüklə. Çəki, ölçü və dəyərə görə məhdudiyyətlər. Çəkiyə görə məhdudiyyətlər. Ölçüyə görə məhdudiyyətlər. Bir yüklə partiyasının dəyərinə məhdudiyyət. Bir təyyarə üçün dəyərə məhdudiyyət. Embarqo. Qəbul edilməyən yüklə. Etiketləmə və markalama.

Daşıma xərcləri. Aviaqaimənin doldurulması. Gəlmə haqqında bildiriş. Yüklə çatdırılması. Çatdırılma yeri. Yüklə daşımalarında tətbiq olunan tariflər. Minimal yığım.

Yük kimi daşınan baqaj. İnsan qalıqlarının daşınmasına görə tariflər. Avtomobil nəqliyyat vasitələrinin daşınmasına görə tariflər. Dərc edilməmiş tariflərin quraşdırılması və kombinasiyası. Dərc edilməmiş tarif və yığımların quraşdırılması. Tarif və yığımların kombinasiyası. Tarif mövcud olmadığı halda atılan addım. Yığımların hesablanması. Qarışdırılmış yük partiyaları. Yükün bəyan edilməsi. Çəkiyə görə yığımların hesablanması.

2.6. Nəqliyyat daşımalarının riyazi modelləşdirilməsi

Nəqliyyat məsələsi. Seçmə məsələsi. Məqsədlərin paylanması məsələsi. Aralıq emallı daşıma məsələsi. Qeyri-bircins məhsulun daşınmaları. Qeyri-bircins məhsulun müxtəlif növ nəqliyyatda daşınmaları. Ehtiyatda saxlamaqla daşınmalar. İstehsal və daşımaların planlaşdırılması. Qarşılıqlı əvəz olunan məhsulların daşımalarının planlaşdırılması. Məlumatların müəssisələr arasında bölüşdürülməsi. Nəqliyyat məsələsinin xüsusiyyətləri. Nəqliyyat məsələsinin planının optimallığı meyarı. Nəqliyyat məsələsinin dayaq planları. Şimal – qərb bucağı metodu. Potensiallar metodu və planın ardıcıl surətdə yaxşılaşdırılması metodu. Potensiallar metodunun alqoritmi. Dayaq planının təyin olunmasının minimal elementi metodu. Kommunikasiyaların məhdud buraxma qabiliyyətinə malik olduğu nəqliyyat məsələləri üçün potensiallar metodu. Nəqliyyat məsələsi üçün alqoritmın əsaslandırılması. Kommunikasiyaların məhdud buraxma qabiliyyətinə malik olduğu nəqliyyat məsələləri üçün macar metodu. Nəqliyyat şəbəkələri. Şəbəkə qoyuluşlu nəqliyyat məsələsi.

2.7. Yükləmə-boşaltma işlərinin təşkili

Yükləmə-boşaltma işlərinin təşkilinin əsas formaları. Yükləmə-boşaltma məntəqələrinin işinin əsas göstəriciləri və onların planlaşdırılması. Yükləmə-boşaltma məntəqələrinin məhsuldarlığı. Yükləmə boşaltma məntəqələrinin quruluşuna görə növləri. Yükləmə-boşaltma işlərinin mexanikləşdirilməsinin rolu və əhəmiyyəti. Yükləmə-boşaltma maşın və qurğuları. Fasiləli işçi orqanlı yükləmə-boşaltma vasitələri. Fasiləsiz işçi orqanlı yükləmə-boşaltma vasitələri. Yüktutucu qurğular və onların təsnifatı. Avtomatik və yarımavtomatik tutucular. Sadə yükləmə-boşaltma mexanizm və qurğuları. Kranlar və onların təsnifatı. Elektroyükləyicilər, elektroştabellər və elektroarabacıqlar.

